

Vaurastumisen kuusi vuosikymmentä

Juuso Vanhala

Jaana Laine, Susanna Fellman, Matti Hannikainen ja Jari Ojala (toim.),
Vaurastumisen vuodet – Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen,
Gaudeamus 2019, 348 sivua

Maailmansotien jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien vanhimmat olivat vuonna 1960 siirtymässä työelämään. Suomi oli tuolloin monilla talouden mittareilla köyhä maa. Yhteiskunnan perusta oli kuitenkin valmis: poliittiset instituutiot olivat olemassa ja teollisen tuotannon keskeinen infrastruktuuri oli jo rakennettu. Kun suuret ikäluokat siirtyivät eläkkeelle 2010-luvun vaihteessa, Suomi oli yksi maailman vauraimmista maista. Puolen vuosisadan aikana Suomi oli kuronut umpeen elintasokuilun. Taloudellinen, teknologinen ja yhteiskunnallinen kehitys oli tehnyt useimpien elämästä parempaa.

Vaurastumisen vuodet – Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen kertoo Suomen talouden kehittymisestä ja vaurastumisesta 1960-luvun alusta 2010-luvun lopulle. Kirjan toimittajat Jaana Laine, Susanna Fellman, Matti Hannikainen ja Jari Ojala ovat koonneet kiinnostavan ja monipuolisen joukon artikkeleita, jotka

ovat pääosin yleistajuisia. Kirja sopii erinomaisesti myös oppikirjaksi, mihin onkin varmaan tähdätty.

Talouden rakennemuutos, vaurastuminen ja sen jakautuminen suomalaisten kesken ovat teoksen keskeisiä teemoja. Kirjassa nousee esiin Suomen siirtyminen säännellystä, valtiojohtoisesta ja koordinoitusta taloudesta sääntelyn purkamiseen ja kohti markkinataloutta. Suomalaisen talouskasvun erityispiirteitä ovat olleet teollistumisen myöhäinen alkaminen sekä palveluiden samanaikainen kasvu. Teoksessa kuvataan valintoja ja talouspoliittisia linjauksia, jotka ovat vaikuttaneet talouden ja yhteiskunnan kehitykseen, niin hyvässä kuin pahassa.

Suomen talouden kehitys ja suomalaisten elintason kasvu yhdistetään teoksessa tiiviisti hyvinvointivaltion kehittymiseen, julkisiin palveluihin ja julkisen sektorin rooliin laajemminkin. Teos alkaakin Matti Hannikaisen ja Jari

VTT Juuso Vanhala (juuso.vanhala@bof.fi) työskentelee neuvonantajana rahapolitiikka- ja tutkimusosastolla. Hän on Taloustieteellisen yhdistyksen johtokunnan puheenjohtaja vuonna 2019.

Elorannan artikkelilla palveluiden ja tulonsiirtojen yhteiskunnasta sekä Sakari Heikkisen artikkelilla julkisesta taloudesta, valtiontaloudesta ja finanssipolitiikasta.

Eri kirjoittajat esittävät hieman eri tulkin-toja siitä, loivatko talouskasvu, vaurastuminen ja rakennemuutos edellytykset hyvinvointivaltion kasvulle vai päinvastoin. Kirjassa todetaan jopa että ”*toisen maailmansodan jälkeistä aikaa on luonnehdittu nimenomaan julkistalouden vetämän kasvun ajaksi*”. Moni ekonomisti voisi ajatella että talouskasvu ja sen tuoma vauraus on luonut edellytykset julkisen talouden kasvulle ja sen instituutioiden kehitykselle. Tämän jälkeen instituutiot ovat alkaneet vaikuttaa positiivisesti talouden modernisoitumiseen ja talouskasvuun.

Kaiken kaikkiaan lukijalle piirtyy kirjoituksista kuva talouskasvun ja instituutioiden toisiaan ruokkivasata kehästä. Kasvava vauraus luo mahdollisuuksia sosiaali- ja terveystalouden sekä koululaitoksen kehitykselle, toisaalta koulutus ja terveys kasvattavat työn tuottavuutta ja yhteiskunnan turvaverkot tekevät rakennemuutoksesta joustavampaa. Suomen rakennemuutosta ja kasvutarinaa selittäisi siten Daron Acemogluun ja James Robinsonin kirjoitusten mukaiset mukaan ottavat (inklusiiviset) instituutiot.

Sakari Heikkinen kirjoittaa osuvasti kirjassa että julkinen talous ja sen koko on ollut talousideologinen ja yhteiskunnallinen kiistakysymys läpi vuosikymmenten. Siihen ovat vaikuttaneet yhtäältä muutokset taloudellisessa ajattelussa ja toisaalta taloudellisessa ympäristössä. Jälkimmäisen osalta vaurauden kasvu ja sitten 1990-luvun alun romahdus vaikuttivat luonnollisesti ajatteluun julkisen talouden koosta ja roolista. Tänä päivänä tähän ajatteluun vaikuttanevat muun muassa matalien kor-

kojen ympäristö, hiipuva talouskasvu ja ikäänntyminen.

Kirjan artikkeleita lukiessa hahmottuu kolme Suomen vaurastumiseen vaikuttanutta tekijää.

Yksi kantava teema on sääntelyn purkaminen niin ulkomaankaupassa (Tapani Paavonen), teollisessa toiminnassa (Kai Hoffman), rahoitusmarkkinoilla (Antti Kuusterä), energiasektorilla (Esa Ruuskanen) kuin maa- ja metsätaloudessakin (Matti Peltonen, Jaana Laine). Sodan jälkeen tiukka sääntelytalous jatkui jälleenrakennuskauden aikana 1950-luvulle saakka. Ulkomaankauppaa alettiin vapauttaa nopeasti, mutta rahoitusmarkkinoiden sääntely jäi voimaan erityisen pitkäksi aikaa.

Sääntelyyn ja sen purkamiseen ovat vaikuttaneet niin yhteiskunnalliset kuin markkina-perusteiset lähtökohdat. Joiltakin osin sääntelyn purkaminen on tapahtunut pakon sanelemana. Antti Kuusterän kirjoittamassa rahoitusmarkkinoita käsittelevässä luvussa nousee vahvasti esiin säännöstelyn purkaminen ja 1990-luvun lama. Sääntelyn purkaminen tapahtui osin pakon edessä reaktiona markkinoiden muuttumiseen. Nyt kun teknologiayritykset ovat tulleet rahoituslalle – eikä esimerkiksi pankkeja koskevat rahoitusalan säännökset kaikilta osin koske niitä – on sääntelykysymyksillä ajankohtaista mielenkiintoa.

Kansainvälistyminen on toinen teema joka kulkee läpi kirjan artikkeleiden. Teoksen toimittajien kirjoittamassa johdantoluvussa todetaankin että ”*Suomen talouden historiaa ei voi ymmärtää ilman eurooppalaista ja laajempaa maailmantalouden kontekstia*.” Tapani Paavosen artikkelissa kuvataan kuinka protektionismin jälkeisellä vapaakauppaintegraation kaudella Suomi kehittyi puoliagrarisesta, puoli-teollistuneesta maasta korkean elintason teol-

lisuusmaaksi. 1990-luvun lamasta selviytyttyään Suomi nousi johtavien teollisuusmaiden joukkoon.

Vapaakaupan ohella Suomen vaurastumisen tarinaan on liittynyt muikin eurooppalainen integraatio, globalisaatio sekä maasta- ja maahanmuutto. Kansainvälistyminen ilmenee ulkomaankaupassa, rahoitusmarkkinoilla, ympäristökysymyksissä ja monessa muussa. Voidaankin kysyä, onko oikeastaan mitään Suomen talouden osa-aluetta, mihin kansainvälistyminen ei olisi merkittävästi vaikuttanut.

Kolmantena tärkeänä vaurastumisen taustatekijänä korostuvat koulutustason nousu ja inhimillisen pääoman kasvu. Sekä Jukka Jalavan että Arto Kokkisen artikkeleissa nousee esiin se, kuinka Suomen tuottavuuskehitys on pitkälti perustunut niin sanottuun perässähiittäjän etuun. Kokkinen kertoo, kuinka Suomi oli perässähiittäjä koko väestölle suunnatussa koulutuksessa.

Investoinnit nykyisen työikäisen väestön kouluttamiseksi ovat kannattaneet. Koulutuksen avulla hankittu inhimillinen pääoma on alkanut vaikuttaa positiivisesti henkeä kohti laskettuun bruttokansantuotteeseen. Samalla se näyttää nousseen yhdeksi tärkeimmäksi tekijäksi, joka vaikuttaa taantuma- ja lamavuosista selviämiseen. Kokkinen tuo mielenkiintoisella tavalla esiin sen, kuinka inhimillisen pääoman ja uuden teknologian käyttöönotto ovat luoneet itseään ruokkivan positiivisen kierteen. Nyt kun Suomi on monilla aloilla saavuttanut teknologian eturintaman ja inhimillisen pääoman taso on Suomessa korkea, voidaan toki kysyä, miten tuottavuuskasvua voidaan pitää yllä myös tulevina vuosikymmeninä. Pysykö koulutusjärjestelmämme vauhdissa mukana?

Lisäämällä kulutusmahdollisuuksia, parantamalla terveyttä ja pidentämällä odotettua elinikää vaurauden ja hyvinvoinnin kasvu on tehnyt elämästä parempaa. Minna Autio kuvaa osuvasti muuttuvaa kulutusyhteiskuntaa ja sen symboleita 1970-luvun muhkeista sohvaryhmistä, C-kaseteista ja Ruisrockista 1980-luvun Commodore 64:ään, korvalappustereoihin ja kylpyläkapitalismiin, ja edelleen 1990-luvun matkapuhelinten kautta 2010-luvun sosiaaliseen mediaan. Vastaavasti liikenne on mullistunut muun muassa henkilöliikenteen rajuna kasvuna (Jari Ojala ja Pasi Nevalainen) ja energian kulutus on kasvanut (Esa Ruuskanen). Kehityksen käänköpuolena ovat kuitenkin olleet kasvavat ympäristöongelmat (Simo Laakkonen ja Timo Vuorisalo), joihin erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla alettiin kiinnittää huomiota.

Kirjaa lukiessa tuntuu että moni kuluneen puolen vuosisadan aikana relevantti kysymys on edelleen ajankohtainen tai tullut uudelleen ajankohtaiseksi. Ulkomaankaupan kiistat ja protektionismi ovat hyvinkin ajankohtaisia, toimeentulon hankkiminen useasta työstä on 2010-luvun työmarkkinoilla säännöllisesti ot-sikoissa, ja kaupungistuminen on politiikka-agendalla nykyisinkin.

Jos suunnataan katse tulevaisuuteen, voidaan nimetä ainakin neljä megatrendiä jotka ovat käsillä: digitalisaatio, globalisaatio, ikääntyminen ja ilmaston muutos. Samalla populismin nousu ja kansainvälisen sopimusjärjestelmän huojuminen vaikuttavat toimintaympäristöömme.

Vaurastumisen vuodet -kirja antaa näkökulmaa Suomen talouden ja sen toimintaympäristön muutoksiin viime vuosikymmenien kautta. Suomi ja sitä ympäröivä maailma on muuttunut monella tavalla aiemminkin. Elämmekö kenties aikaisemmasta poikkeavaa murroskautta? □